

การจัดการความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและแนวทางการพัฒนาของกลุ่มชาติพันธุ์
ขมุในหมู่บ้านห้วยเอียน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

Cultural Resources Knowledge Management and Development
Guidelines of Khamu Ethnic Group in Huay-lan Village, Wiang Kaen
District, Chiang Rai Province

ณัฐริดา จุมปา^{1*} ศศิภา คำก่ำ² และ เลห์ล้า ตรีเอกานุกุล²
Natthida Chumpa^{1}, Sasipar Khamkam² and Lelar Treeaekanukul²*

¹วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จ.เชียงราย 57100

¹International College, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai 57100, Thailand

²สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย จ.เชียงราย 57100

²School of Social Science, Chiang Rai Rajabhat University, Chiang Rai 57100, Thailand

*Corresponding author: E-mail: lee.natthida@gmail.com

(Received: July 9, 2018; Accepted: November 9, 2018)

Abstract: This qualitative research aimed to engage in knowledge compilation and knowledge management, and then determine any directions for developing the cultural resources of Khamu ethnic group in Huai-lan village. Data was collected by structured interview form and focused group discussion from 27 samples, including community leaders, teachers, deputy mayor municipality, youth representatives, villagers, and three local wisdom elites for each aspect of five cultural resources. From the focused group discussion,, it was revealed that there were four aspects of Khamu cultural resource knowledge including herbs, dressing, language and musical instruments as well as singing. Also, the guideline and direction for developing the cultural resource in family level is that the parent should cultivate children to highly realize and value their own identities; moreover, the leaders should drive a conservation as well as inheritance, and explore values, prominent point, and community's potentials. Furthermore, the cultural reproduction activities should be organized continuously, and the learning center should be established for conserving and inheriting their own cultures to generate works and incomes for the community with all sectors' participation.

Keywords: Knowledge management, cultural resources, development guidelines, Khamu ethnic group

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ จัดการความรู้และหาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชาวขมุบ้านห้วยเอียน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลจากปราชญ์ผู้รู้ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรม แก่นนำชุมชน ครู รองนายกเทศมนตรี ตัวแทนเยาวชน และชาวบ้านรวม 27 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสนทนากลุ่มย่อย และการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมชาวขมุ 4 ด้าน คือ ด้านสมุนไพร การแต่งกาย ภาษา และเครื่องดนตรีและการขับร้อง จากการสนทนากลุ่มย่อย

เพื่อประมวลและกลั่นกรองความรู้สู่การจัดการความรู้ให้เป็นระบบด้วยการจัดทำเอกสารเผยแพร่ได้ แนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ครอบครัวควรปลูกจิตสำนึกบุตรหลานให้รักและหวงแหนในความเป็นตัวตน แขนงนำชุมชนควรผลักดันการอนุรักษ์สืบทอด ค้นหาคุณค่า จุดเด่นและศักยภาพของชุมชน จัดกิจกรรมการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรม สามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม แนวทางการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์ขมุ

คำนำ

ชาวขมุ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในจังหวัดเชียงราย เรียกตัวเองว่า “ขมุ” อ่านว่า ชะ-มุ มีความหมายในภาษาไทยว่า “คน” ขมุในประเทศไทย (Seubsang, 1996) ได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ (1) ขมุภูกกลาง หรือขมุฮอก และ (2) ขมุลื้อ โดยขมุชุมชนบ้านห้วยเอียนเป็นขมุภูกกลางหรือขมุฮอก โดยแยกตามความแตกต่างทางภาษาท้องถิ่นและลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนบ้านห้วยเอียนเป็นชุมชนที่มีศักยภาพขององค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตและชุมชน บ้านห้วยเอียน เป็นชุมชนชาติพันธุ์ขมุที่มีพรมแดนติดต่อกับสปป.ลาวและอยู่ติดกับแม่น้ำโขง ท่ามกลางกระแสการพัฒนาพื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ทำให้องค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมบางส่วนเลือนหายไปและบางส่วนมีอยู่อย่างกระจัดกระจาย ส่งผลต่อการจัดการองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถยกระดับให้เป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ ปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ และหาของป่าเพื่อเป็นอาหาร มีฐานะยากจน ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนที่ตั้งอยู่บนเส้นทางหลวงหมายเลข 1155 เพื่อตรงไปยังอำเภอเชียงของและเป็นเส้นทางผ่านไปยังสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงราย เช่น ดอยผาตั้ง ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน ลักษณะชุมชนตั้งอยู่ริมถนนฝั่งคู่นานกับแม่น้ำโขง มีจุดชมวิวของหมู่บ้านที่สวยงามสามารถมองเห็นวิว

ทิวทัศน์ของสองประเทศ ทั้งนี้ชาวขมุบ้านห้วยเอียนมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ชาวขมุมีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์และแกนนำชุมชนยังมีความพยายามในการนำเสนอวัฒนธรรมอันงดงามและความเป็นตัวตนของชาวขมุ โดยการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนให้มีที่พักแบบโฮมสเตย์เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งจะเป็นการสร้างงานสร้างรายได้และบริหารจัดการโดยมีจุดเริ่มต้นจากชุมชนเอง ประกอบกับเทศบาลตำบลห้วยางว้างมีนโยบายในการผลักดันส่งเสริมและพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอเวียงแก่น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยด้านชาติพันธุ์ขมุ พบว่า Khamkam (2014) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของชาติพันธุ์ในกระบวนการพัฒนาพื้นที่ชายแดนที่ทุนและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ในการเข้าถึงทรัพยากรการดำรงชีพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมและ Ruentern *et al.* (2016) ได้ศึกษาการฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเด็กและเยาวชนและจัดทำหลักสูตรภาษาขมุพร้อมจัดทำสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอนเพื่อใช้ในสถานศึกษาโดยเริ่มที่โรงเรียนในชุมชนบ้านห้วยเอียนเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รู้ภาษาอันเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาขมุให้คงอยู่กับบุตรหลานต่อไป

จากการสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับแกนนำชุมชนพบว่า องค์ความรู้ของชุมชนมีอยู่อย่างกระจัดกระจายไม่มีการรวบรวมและจัดการความรู้อย่างเป็นระบบอันเป็นสารสนเทศเพื่อใช้ในการตัดสินใจวางแผนอนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสม ส่งผลให้ชุมชนมีความสนใจที่จะยกระดับ

ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเหล่านั้นให้เป็นองค์ความรู้ที่ชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์และมีบทบาทในการสร้างรายได้ให้คนในชุมชนได้อย่างไร ดังงานของ Nilvised and Pewnim (2015) ได้รายงานถึงการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ต้องมีการเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบเป็นเอกสาร สื่อสารสนเทศอื่น ๆ เพื่อใช้ในการถ่ายทอดให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงได้โดยง่ายทำให้เกิดความสะดวกและเหมาะสมกับการเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน โดยการมีส่วนร่วมกับทุกฝ่าย โดยสอดคล้องกับโมเดลการจัดการความรู้เชก (SECI Model) ของ Nonaka and Takeuchi (1995) ที่แสดงความสัมพันธ์ในการหลอมรวมความรู้ระหว่างความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) กับความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ใน 4 กระบวนการ เพื่อยกระดับความรู้ให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นวัฏจักร เริ่มจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) การรวบรวมความรู้ (Combination) และการผนึกฝังความรู้ (Internalization) และวนกลับมาเริ่มต้นทำซ้ำที่กระบวนการแรกเพื่อพัฒนาการจัดการความรู้ให้เป็นงานประจำที่ยั่งยืน โดยการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มุข จัดการความรู้และจัดระบบฐานข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมและหาแนวทางและทิศทางการพัฒนาองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มุข

อุปกรณ์และวิธีการ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจงโดยใช้ดุลยพินิจของผู้วิจัย เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่เลือกจะเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์องค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้แก่ (1) ตัวแทนผู้รู้ภูมิปัญญาทรัพยากรทางวัฒนธรรม (2) แกนนำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำผู้นำอนุรักษ์วัฒนธรรม กลุ่มแม่บ้าน ครู และตัวแทนจากเทศบาล (3) แกนนำชุมชน ครู ตัวแทนเทศบาล และ

ตัวแทนเยาวชน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ (1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (2) การสนทนากลุ่มย่อย และ (3) การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 1 การบ่งชี้ความรู้/การสร้างและแสวงหาความรู้ ผู้วิจัยรวบรวมองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมชาวมุข 4 ด้าน คือ ด้านสมุนไพร การแต่งกาย ภาษา และเครื่องดนตรีและการขับร้อง ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับตัวแทนผู้รู้ภูมิปัญญาทรัพยากรทางวัฒนธรรม 4 ด้าน ๆ ละ 3 คน

ขั้นที่ 2 การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ / การประมวลและกลั่นกรองความรู้ โดยการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้รู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แกนนำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำผู้นำอนุรักษ์วัฒนธรรม กลุ่มแม่บ้าน ครู และตัวแทนจากเทศบาลเพื่อประมวลและกลั่นกรองความรู้ และจัดระบบฐานข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชาวมุขให้เป็นระบบและนำไปสู่การเผยแพร่ต่อไป และ

ขั้นที่ 3 การเข้าถึงความรู้การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ / การเรียนรู้ นำความรู้ที่ได้มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าถึงและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้รู้ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แกนนำชุมชน ครู ตัวแทนเทศบาล และตัวแทนเยาวชน จำนวน 27 คน โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการจัดการความรู้โมเดลเชก (SECI Model) ของ Nonaka and Takeuchi (1995) ดังนี้

กระบวนการที่ 1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) S : Tacit to Tacit

จัดสนทนากลุ่มย่อยกับผู้นำชุมชนและผู้รู้ภูมิปัญญาทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนและคัดเลือกประเด็นงานวิจัยที่เป็นความต้องการของชุมชน

กระบวนการที่ 2 การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) E : Tacit to Explicit

รวบรวมองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมกับตัวแทนผู้รู้ภูมิปัญญาทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ และทำการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้รู้ภูมิปัญญาทางทรัพยากรทางวัฒนธรรม แกนนำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำผู้นำรักษาวินัยธรรม กลุ่มแม่บ้าน ครู และตัวแทนจากเทศบาลตำบลหลายาง เพื่อตรวจสอบข้อมูล ประมวลและกลั่นกรองความรู้ จัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมให้เป็นระบบในลักษณะรูปเล่มคู่มือองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ขมุ และนำไปสู่การเผยแพร่ต่อไป

กระบวนการที่ 3 การรวบรวมความรู้ (Combination) C : Explicit to Explicit

นำความรู้สู่การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าถึง โดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชน แบ่งปันความรู้ และร่วมหาแนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้รู้ภูมิปัญญาทรัพยากรทางวัฒนธรรม แกนนำชุมชน ครู ตัวแทนเทศบาล และตัวแทนเยาวชน

กระบวนการที่ 4 การผนึกฝังความรู้ (Internalization) I : Explicit to Tacit

นำรูปเล่มคู่มือองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ขมุมอบให้แก่ชุมชน โรงเรียน และเทศบาลเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ การสืบทอด และการใช้ประโยชน์ในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมต่อไป

ผลการศึกษา

1. องค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ขมุบ้านห้วยเอียน ได้จำแนกองค์ความรู้และทรัพยากรทางวัฒนธรรมออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านสมุนไพร

องค์ความรู้ด้านสมุนไพร เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชาวขมุกับการดำรงชีพ และสะท้อนการปรับตัวของผู้คนในการดำรงวิถีเพื่อ

ความอยู่รอด แม้ว่าการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคแบบดั้งเดิมจะเข้าขั้น “วิกฤต” มีเพียงส่วนน้อยประมาณร้อยละ 30 ของคนในชุมชนที่ยังมีการใช้สมุนไพร จำแนกประเภทของสมุนไพร (ชะออง) ที่ชาวขมุใช้ในการรักษาโรคมะเร็งแบบดั้งเดิมและรับเอามาจากภายนอก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) สมุนไพรสำหรับรับประทาน

1.1 ต้นเปล้าใหญ่ ภาษาขมุเรียกว่า ตองเปล้า

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก แตกกิ่งต่ำ ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับรูปหอก กว้าง 6-7 เซนติเมตร ยาว 16-19 เซนติเมตร โคนใบมน ส่วนที่ติดกับปลายก้านใบมีตุ่มปรากฏอยู่สองข้าง ปลายใบสอบเรียวแหลม ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อยถี่ๆ ดอกออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง

สรรพคุณ ปรับสมดุลร่างกายหลังคลอดบุตร รักษาผลจากการคลอดบุตร

วิธีใช้ หลังจากคลอดบุตรแล้วประมาณ 3 วัน ให้นำใบ กิ่งก้าน หรือทั้งลำต้นของต้นเปล้าใหญ่มาต้มกับน้ำสะอาด ต้มวันละ 3 เวลา นำมาดื่มอาบ โดยต้องใช้น้ำร้อนและอบรมควันร้อน วันละ 2 ครั้ง ตลอดระยะเวลา 3 เดือน

ข้อปฏิบัติตามประเพณี เพื่อป้องกันการส่งผลให้เกิดโรคลมผิดเดือน (เป็นโรคที่เกิดกับสตรีหลังคลอดบุตรโดยสาเหตุของการเจ็บป่วยโรคลมผิดเดือนมาจากการ “กินผิด สาบผิด อยู่ผิด” ในช่วงหลังคลอดบุตร ทำให้เลือดลมภายในร่างกายแปรปรวนเกิดอาการไม่สบายวิงเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ เป็นต้น) ที่จะมีผลให้ร่างกายไม่แข็งแรง และตัวเหลือง

Figure 1 Croton persimilis Müll.Arg (Ton Pao Yai)

(2) สมุนไพรสำหรับใช้ภายนอก

2.1 สาบเสือ ภาษาขมุเรียกว่า ละญาวาย

ลักษณะทั่วไป เป็นพรรณไม้ล้มลุก สาบเสือของชาวขมุ จะมี 2 ชนิดที่ต่างกัน คือ (1) ละญาวาย มีดอกสีขาว (ชนิดตัวอย่างดังภาพ) ใช้สำหรับสมานแผล (2) รังก้าว มีดอกสีแดง ใช้สำหรับขับปัสสาวะ รักษาโรคไตและกระเพาะปัสสาวะ

สรรพคุณ ใช้ห้ามเลือดในแผลสด เพราะสาบเสือนี้อุดมไปด้วยวิตามินซีและช่วยกระตุ้นสารที่ทำให้เลือดแข็งตัวได้เร็วยิ่งขึ้น เมื่อแผลหายแล้วจะช่วยป้องกันแผลเป็นได้ ทั้งนี้ยังช่วยรักษาแผลเปื่อย

วิธีใช้

1. ขยี้หรือตำ แล้วนำมาพอกบาดแผลสด
2. ทาบริเวณแผลงัดด้าย ลดอาการปวด คัน
3. ใบใช้ขยี้ทาตามจุดที่โดนยุงกัด

Figure 2 Bitter bush, Siam weed (Sarab Suea)

2. ด้านการแต่งกาย

เครื่องแต่งกายของชาวขมุบ้านห้วยเอียนยังคงมีความเชื่อที่เชื่อมโยงกับถิ่นฐานบ้านเกิดเดิมอยู่ นั่นคือ สปป.ลาว ชาวขมุไม่มีวัฒนธรรมในการทอผ้าเอง เครื่องแต่งกายไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง ผู้ใหญ่หรือเด็กจะเป็นพื้นสีดำ นิยมเสื้อดำสีด้าหรือสีกลมท่า ผู้หญิงมักจะใช้ชั้นลายขวางแบบไทลื้อ สวมเสื้อผ้านานาสีน้ำเงินเข้มตัวสั้นสาบเสือมักนิยมใช้ผ้าแถบสีแดงประดับด้วยเหรียญเงิน โดยเหรียญเงินเป็นเหรียญที่ตีขึ้นเองหรือเหรียญที่มีตราของฝรั่งเศสโดยนำมาจากสปป.ลาว ส่วนเครื่องประดับอื่น ๆ ก็จะเป็นใส่กำไลเงินที่คอ และกำไลข้อมือ โปกผ้าสีขาวหรือสีแดง ชาวขมุผู้ชายปัจจุบันมีการแต่งกายที่ไม่ต่างจากคนพื้นเมือง มักใส่ชุดเครื่องแต่งกายเฉพาะงาน

ประเพณีที่สำคัญ แม้ว่าปัจจุบันการแต่งกายทั้งชายและหญิงของชาวขมุจะเปลี่ยนแปลงไป โดยหญิงชาวขมุร้อยละ 95 มีการแต่งกายตามแบบสมัยนิยม ส่วนชายชาวขมุมีการเปลี่ยนแปลงไปแต่งกายตามสมัยนิยมแบบชาวพื้นเมืองภาคเหนือแบบสมบูรณ์หรือร้อยละ 100 เพราะชาวขมุในประเทศไทยถือว่าเป็นคนไทยสัญชาติไทยแต่มีเชื้อสายขมุ การไปติดต่อสัมพันธ์กับชนพื้นราบหรือทางการมักดำเนินไปบนฐานของการเป็นชนชาติเดียวกัน แต่ “อัตลักษณ์” ของชาวขมุจะแสดงออกผ่านเครื่องแต่งกายที่ยังปรากฏให้เห็นกันอยู่ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลปีใหม่ ที่จัดขึ้นในช่วงปลายเดือนธันวาคมของทุกปี พื้นที่การแสดงออกอย่างเด่นชัดในช่วงเทศกาลกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สามารถชนเอาจุดวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นอยู่และเลือกที่จะแสดงออกมาบางสถานการณ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและการไม่ลืมรากเหง้าตัวตนของตัวเอง

เครื่องแต่งกายของชาวขมุในแต่ละชุมชนมีลักษณะคล้ายกัน เครื่องประดับต่าง ๆ ไม่ใคร่มีมากนักต่างจากเครื่องแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การแต่งกายและเครื่องแต่งกายของชาวขมุจึงไม่อาจเป็นเครื่องบ่งชี้สถานะภาพทางการเงินของครอบครัวที่สอดคล้องกับลักษณะทางชาติพันธุ์ของชาวขมุที่มีความเรียบง่าย รักสงบ ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งพองใจกับวิถีความพอเพียงที่อยู่ได้บนพื้นฐานการดำรงชีพด้วยปัจจัยสี่ มีลักษณะการแต่งกายดังนี้

2.1 ลักษณะเครื่องแต่งกายของผู้ชายชาวขมุ มีลักษณะดังนี้

1. เสื้อ (ว้าย) เสื้อของชายนั้นจะเน้นโทนสีดำทั้งผืนยาวเลยเอว
2. กางเกง (ซง) ของชาวขมุดั้งเดิมนั้นจะเป็นผ้าลินินสีดำแต่ปัจจุบันขมุชายไม่นิยมสวมใส่กางเกงขมุเนื่องจากหาซื้อยากและมีราคาสูง จึงสวมใส่ชุดแบบชายพื้นเมืองเหนือ (ชุดหม้อฮ่อม)
3. ผ้าโปกหัว (ซ่งป่ง) ดั้งเดิมนั้นชายจะใช้สีขาว ปัจจุบันนี้ใช้สีแดง

4. กำไลคอ/สร้อยคอ (ซังโกลย) มีลักษณะเป็นวงกลมคล้ายห่วงมีทั้งแบบมีลวดลายและไม่มีลวดลายทำจากเงิน ใน 1 เส้นจะมี 1 ห่วง แตกต่างจากชาวขมุหญิง 1 เส้นจะมีทั้งหมด 5 ห่วง

5. กำไลแขน (ซังติปะลง) ทำจากเงินมีลักษณะเป็นวงกลม คล้ายห่วงมีทั้งแบบตกแต่งลวดลายและไม่ตกแต่งลวดลาย

6. ผ้าคาดเอว (เรียดกลวงว) เป็นผ้าสีแดง ปัจจุบันใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวแบบชุดพื้นเมืองเหนือ

2.2 ลักษณะเครื่องแต่งกายของผู้หญิงชาวขมุ มีลักษณะดังนี้

1. เสื้อ (ว้าย) เสื้อของผู้หญิงชาวขมุดั้งเดิมเป็นผ้าลินิน ทอและตัดเย็บเป็นเสื้อสีดำไม่มีลวดลาย แต่ตกแต่งกระดุมด้วยด้ายไหมพรม ปัจจุบันชาวบ้านบ้านห้วยเอียน นิยมซื้อเสื้อสำเร็จที่ตัดเย็บเป็นชุดแล้วจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2. ผ้าถุง/ผ้าซิ่น (กัน) ผ้าถุง/ผ้าซิ่น ของผู้หญิงชาวขมุดั้งเดิมเป็นผ้าลินิน สีน้ำเงินเข้มหรือสีดำ การทอหน้าด้ายลินินทอสลักกับไหมหรือด้ายที่สะท้อนแสง เพื่อให้เกิดความเงางาม ตกแต่งชายผ้าถุงด้วยลวดลายหลากสี

3. ผ้าโพกศีรษะ (ซังป้ง) ทำมาจากผ้าฝ้ายสีแดงทอเป็นพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่ตกแต่งลวดลาย แต่จะนิยมตกแต่งชายของผ้าด้วยไหมพรมหลากสี

4. ดอกไม้ประดับ (ซังกม) ผู้หญิงชาวขมุ นิยมประดับดอกไม้สดไว้บริเวณผ้าโพกศีรษะเป็นดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม เช่น ดอกหอมไกล และดอกหงเหิร (หงเหิน) มีลักษณะการประดับดอกไม้

5. ตุ่มหู/ ต่างหู (วัวร์ /ซังปังกะ) ทำจากเงิน ซึ่งปัจจุบันตามยุคสมัยจึงเปลี่ยนเป็นทองคำที่มีลวดลายสวยงามและหาซื้อได้ง่าย

6. กำไลคอ/สร้อยคอ (ซังโกลย) กำไลคอ/สร้อยคอ ทำจากเงินมีลักษณะเป็นวงกลม คล้ายห่วงมีทั้งแบบมีลวดลายและไม่มีการแต่งลวดลาย ดั้งเดิมจะสร้อยคอจะ 1 เส้นจะมีห่วงจำนวน 5 ห่วง แต่ปัจจุบันเนื่องจากเงินเหรียญที่ใช้ทำหายากขึ้นจึงลดจำนวนห่วงลง

7. กำไลแขน (ซังติปะลงกะตอย) กำไลแขน ทำจากเงินมีลักษณะเป็นวงกลม คล้ายห่วงมีทั้งแบบตกแต่งลวดลายและไม่ตกแต่งลวดลาย

8. แหวน (ซังติรปวัด) เป็นเครื่องประดับที่ชาวขมุนิยมสวมใส่ ทำจากเงินและทองคำตามยุคสมัย

9. รองเท้า (เกิบ/ แค็บ) รองเท้า ผู้หญิงชาวขมุนิยมสวมใส่รองเท้าที่เหมาะสมกับชุด และกิจกรรมที่ทำ เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรมในหมู่บ้านจะสวมใส่รองเท้าสบายๆ แต่หากเป็นงานเทศกาลใหญ่ๆ จะสวมใส่รองเท้าที่สวยงามที่เหมาะสมกับชุด

(A)

(B)

Figure 3 Traditional Khamu clothing, (A) old fashioned and (B) contemporary

Figure 4 Traditional Khamu decoration

3. ด้านภาษา

ภาษาขมุ (Khmu) อยู่ในภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic language family) สาขามอญ-เขมร สาขาย่อย ขมุอิก ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกที่พบในประเทศไทยในปัจจุบันทั้งหมดเป็นภาษากลุ่มมอญ – เขมร มีผู้พูดเป็นจำนวนร้อยละ 4.3 ของประชากรในประเทศ ซึ่งในจำนวนนี้มีภาษาขมุอยู่ในตระกูลนี้ร่วมอยู่ด้วย คำว่า

“ขมุ” อ่านว่า “ชะ-มุ” เป็นชื่อของเผ่าและภาษา แปลว่า “คน” ในประเทศลาวมีคำที่ใช้เรียกชาวขมุ อยู่ 2 คำ คือคำว่า “ซา” เป็นคำที่ชาวลาวยุโรปใช้ เรียกขมุ หมายถึง ข้าหรือทาสผู้รับใช้ แต่เป็นคำที่ ชาวขมุไม่ยอมรับ แต่ยอมรับคำว่า “ลาวเทิง” หมายถึง ลาวบนที่สูง เป็นชื่อที่ทางรัฐบาลลาวใช้ เรียกชนกลุ่มน้อยเชื้อสายมอญ-เขมร ดังนั้นเมื่อชาว ขมุในลาวพูดจากับคนภายนอกวัฒนธรรมจึงเรียก ตนเองว่า “ลาวเทิง” และพูดภาษาลาวเทิง

ภาษาของชาวขมุอยู่ในตระกูลภาษามอญ-เขมร ซึ่งอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก โดยชาวขมุ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ (1) ขมุมกพลาง หรือ ขมุฮอก และ (2) ขมุลื้อ โดยชาวขมุลื้อ เป็นกลุ่มที่ ได้รับอิทธิพลจากโลกภายนอกมากกว่าภาษาพูด มี ภาษาไทยเหนือปะปนอยู่มาก ในปัจจุบันขมุกระจาย ตัวอยู่ทางประเทศลาวตอนเหนือโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน

แขวงหลวงพระบาง สำหรับประเทศไทยนั้น มีชาวขมุใน จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย ลำปาง เชียงใหม่ สุโขทัยและอุทัยธานี (Seubsang, 1996)

สถานการณ์ด้านภาษาขมุของชาวบ้านห้วยเอียน

ชาวขมุบ้านห้วยเอียนมีสถานภาพและ บทบาททางสังคมคล้ายคลึงกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ อาศัยอยู่ในประเทศไทย ชาวขมุในชุมชนบ้านห้วย เอียนทุกคน (ร้อยละ 100) สามารถสื่อสารเป็นภาษา ขมุซึ่งเป็นภาษาแม่ เนื่องจากมีการใช้ภาษาขมุในการ สื่อสารกับคนในครอบครัวและในชุมชน ใช้ภาษาไทย เป็นภาษากลางหรือภาษามาตรฐานในการสื่อสาร หรือติดต่อประสานงานกับทางราชการรวมถึงการ เชื่อมโยงกิจกรรมกับชาติพันธุ์อื่น ๆ ปัจจุบันการใช้ ภาษาเพื่อการสื่อสารของชาวขมุบ้านห้วยเอียนมี ลักษณะดังนี้

Table 1. Levels of communicative language of Khamu ethnic group in Huay-lan village

No.	Levels	Past	Present
1.	National	-	Central Thai
2.	Regional (formal such as with government agencies etc.)	Central Thai	Central Thai / Dialects
3.	Regional (informal such as in daily or cultural activities etc.)	Dialects	Dialects
4.	Communal	Khamu	Khamu / Dialects / Central Thai (especially students)

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันสถานการณ์การใช้ ภาษาของชาวขมุในบ้านห้วยเอียนมีความหลากหลาย มีการผสมผสานภาษาขมุกับภาษาภายนอกชุมชน มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กเยาวชน ซึ่ง สะท้อนถึงการกลืนกลายทางภาษาอย่างค่อยเป็น ค่อยไป เนื่องจากต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับสังคม

ภายนอกไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางการศึกษา ทางการ ปกครอง และกิจกรรมการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ ที่เป็นตัวแปรผลักดันให้ชาวขมุต้องเรียนรู้และใช้ ภาษาเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย

การใช้ภาษาของชาวขมุที่มีลักษณะกลืน กลายกับภาษาไทย เกิดขึ้นในวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เหตุการณ์ที่บุตรหลานขอเงินพ่อแม่ ก็จะใช้การ นับจำนวนเงินเป็นภาษาไทยแทนการใช้ภาษาขมุเป็น ประจำทำให้ลืมการนับตัวเลขในภาษาขมุ หรือ

แม้กระทั่งผู้ใหญ่ที่ใช้ภาษาในการสื่อสารกับบุตรหลานก็มีการใช้ภาษาไทยเรียกสิ่งของเครื่องใช้ อาหาร และผลไม้แทนการใช้ภาษาขมุ ตัวอย่างเช่น

1. หมวดตัวเลข มีการใช้ภาษาไทยแทนภาษาขมุทั้งหมด ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วการนับตัวเลขในภาษาขมุมีตั้งแต่ 1-1,000,000 แต่ผู้ใหญ่ชาวขมุส่วนใหญ่ นับได้เพียงเลข 1-10 เท่านั้น เช่น 1 (โมย) 2(ปาร) 3 (ปะ) 4 (เป็อง) 5 (ตอล) 6 (รก) 7 (เจ็ด) 8 (แปด) 9 (เกา) 10 (ซิบ) 20 (โมยขาว) 30 (ปะซิบ) 40 (เป็องซิบ) 50 (ตอลซิบ) 60 (รกซิบ) 70 (เจ็ดซิบ) 80 (แปดซิบ) 90 (เกาซิบ) 100 (โมยรอย) 1,000 (โมยปัน) 10,000 (โมยมิน) 100,000 (โมยแซน) 1,000,000 (โมยลาน)

2. หมวดผลไม้ ทั้งผู้ใหญ่และเด็กมีการใช้ภาษาไทยแทนภาษาขมุ เช่น ส้ม (เปละม็กเกียง) เงาะ (เปละปะญา)

3. หมวดผัก เช่น ข้าวโพด (สาลี)

4. หมวดเครื่องนุ่งห่ม/ของใช้ เช่น หมวก (กลีบ) นาฬิกา (โมง)

ดังนั้น ผู้อาวุโสในชุมชนจึงมีความกังวลว่า ในอนาคตภาษาขมุจะไม่หลงเหลือไว้ให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอด จึงได้จัดทำโครงการวิจัยด้านภาษาเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดทำให้สามารถพัฒนาภาษาเขียนของตนเองเพื่อไปเป็นหลักสูตรในการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

พยัญชนะต้น มี 22 ตัว ดังนี้

ก-	ค-	ง-	จ-	ช-
ซ-	ญ-	ด-	ต-	ท-
น-	บ-			
ป-	พ-	ฟ-	ม-	ย-
ร-	ล-	ว-	อ-	ฮ-

พยัญชนะท้าย มี 14 ตัว ดังนี้

-ก	-ง	-จ	-ยฮ	-ญ
-ด	-น	-บ	-ม	-ย
-ร	-ล	-ว	-ฮ	

ตัววรรณยุกต์ มี 1 ตัว

วรรณยุกต์โท

สระเดี่ยว มี 20 ตัว ดังนี้

อะ	อา	อิ	อี	อี
อื	อุ	อู	เอะ	เอ
แอะ	แอ	โอะ	โอ	เอาะ
ออ	เออะ	เออ	แ-อิ (แวิร)	เอา

สระประสม มี 6 ตัว ดังนี้

เอียะ เอีย เอือะ เอือ อัวะ อัว

4. ด้านเครื่องดนตรีและการขับร้อง

เสียงดนตรี เป็นสุนทรียะด้านหนึ่งของชีวิต บทเพลงที่ขับขานออกมาสะท้อนความรู้สึกของชาวขมุ และบทเพลงทุกบทมีความหมายและคุณค่าต่อชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่แตกต่างกัน แม้วิถีชีวิตของชาวขมุจะปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้มีอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับผู้คนที่อยู่รายล้อม แต่อัตลักษณ์ทางด้านดนตรีของพวกเขาก็ถือเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า พวกเขายังมีความรู้สึกผูกพันอยู่กับเครือญาติ พี่น้อง ชุมชน และอะไรที่ผ่านมามีในชีวิตถือเป็นประสบการณ์ ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามที่จะสื่อสารบทเพลง เสียงดนตรีเหล่านั้นผ่านพื้นที่แห่งชีวิต

เครื่องดนตรีชาวขมามีความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม นิยมทำจากวัสดุธรรมชาติจึงไม่ค่อยมีความคงทน ชาวขมุนิยมใช้เครื่องดนตรีในการบรรเลงเพื่อความรื่นเริงในวิถีชีวิตเสียส่วนใหญ่ เครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ขมุนั้น ประกอบด้วย เครื่องดนตรีประเภทตี และเครื่องดนตรีประเภทเป่า โดยเครื่องดนตรีประเภทตี ได้แก่ กลอง ฆ้อง โท้ระ ส่วนเครื่องดนตรีประเภทเป่า ได้แก่ ปี่ (ปี่) ซูล ตะลารู และโอง ซึ่งเครื่องดนตรีแต่ละประเภทมีลักษณะที่แตกต่างกันและใช้ในวาระโอกาสที่แตกต่างกันด้วย

4.1 เครื่องดนตรีชาติพันธุ์ขมุ

1. โท้ระ เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี เคาะเพื่อให้จังหวะประกอบการร้องเต็มในงานรื่นเริง โดยเฉพาะหลังช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตแสดงออกถึงความสุข ลักษณะของโท้ระ ทำมาจากไม้เอี้ยะแก่

ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 5 – 7 เซนติเมตร
ความยาวประมาณ 100 เซนติเมตร

Figure 5 Percussion Instruments (Tro)

2. ซูล เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าที่ให้เสียงดังกังวาน นิยมเป่าเมื่อเดินทางไปในป่าหาของป่า ลักษณะของซูล ทำมาจากไม้เหี้ยะแก่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4 – 5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 90 – 100 เซนติเมตรให้เสียงที่ดังกังวาน

Figure 6 Woodwind Instruments (Sul)

4.2 การขับร้อง (เต็ม)

ชาวขมยังชอบการขับร้องเป็นชีวิตจิตใจ ด้วยบทร้องของชาวขมจะแตกต่างจาก “ทา” บทขับร้องของคนกะเหรี่ยง เต็ม ในความหมายของชาวขมเป็นบทร้องที่มีการเปล่งเสียงออกมาคล้ายกับการ

ท่องบทกลอนหรือทำนองเพลง ลักษณะของการเต็ม มีอยู่สองแบบ คือ เต็มคู่ และเต็มเดี่ยว โดยสำเนียงของการเต็ม แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่

สำเนียงลากยาว เสียงจะออกเหมือนไทยเดิม มีการเล่นลูก อ้อ.....

สำเนียงกลาง ๆ ส่วนใหญ่แล้วแม่หม้ายมักจะใช้สำเนียงนี้

สำเนียงเสียงสั้น จะลงท้ายด้วยเออ..... หากเป็นสาวสาวจะนิยมใช้สำเนียงนี้

เต็มของชาวขมบางทำนองมีความครึกครื้น เช่น เต็มในพิธีแต่งงาน เต็มในการขึ้นบ้านใหม่และบางทำนองจะมีเนื้อหาที่เศร้า สะเทือนใจ การโหยหา เช่น เต็มลูกกำพร้า เต็มการใช้ชีวิตของหนุ่มสาว เต็มเปิดประตูในพิธีกรรมการแต่งงาน เป็นต้น

2. การจัดการความรู้และจัดระบบฐานข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชาวขมบ้านห้วยเอียน

หลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้และทรัพยากรทางวัฒนธรรม ครบทั้ง 4 ด้าน ได้จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อยกับผู้รู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและแกนนำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม กลุ่มแม่บ้าน ครู และตัวแทนจากเทศบาล เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล ประมวลและกลั่นกรองความรู้อันนำไปสู่การจัดการความรู้ให้เป็นระบบในลักษณะชุดข้อมูลองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อเป็นฐานข้อมูลให้กับชุมชนและโรงเรียนเพื่อให้เยาวชนชาวขมรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าและนำองค์ความรู้ไปใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชาวขมไม่ให้สูญหายไปกับบรรพบุรุษ นอกจากนี้ชุดข้อมูลองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวขมที่ได้จัดทำขึ้น ชุมชนยังได้แบ่งปันเผยแพร่ ความรู้ในเว็บไซต์ของเทศบาลตำบลหล้ายาว เพื่อให้พนักงานท่องเที่ยวและผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

Figure 7 Lai-ngao Municipality website of dissemination on Cultural Resources Knowledge of Khamu Ethnic Group in Huay-lan Village
(<http://www.tessabanlaingao.com/news-detail.php?id=195>)

3. แนวทางและการกำหนดทิศทางการพัฒนา

องค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ขมุบ้านห้วยเอียน มีดังนี้

1. ระดับครอบครัว ผู้ปกครองควรสอนบุตรหลานชาวขมุให้สื่อสารด้วยภาษาขมุ ยึดมั่นปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมชาวขมุแบบดั้งเดิม เช่น ด้านอาหาร เน้นการปรุงอาหาร ลดการซื้อจากภายนอก เริ่มที่สถาบันครอบครัว ปลุกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมของตน

2. ชุมชน ผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสควรจัดกิจกรรมการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จัดหางบประมาณเพื่อจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม ศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบการอนุรักษ์วัฒนธรรม รวมถึงการสร้างศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวขมุเพื่อให้บุตรหลานได้ซึมซับ และเกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของตน

3. เทศบาล/หน่วยงานภาครัฐ ร่วมกับแกนนำชุมชน เผยแพร่องค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ผ่านการประชาสัมพันธ์ทางเว็บไซต์ของเทศบาล เพื่อให้คนภายนอกได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชน ผลักดันให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวจุดชมวิวบ้านห้วยเอียน และสนับสนุนการสร้างพื้นที่จำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรม

4. โรงเรียน/สถาบันการศึกษา ปลุกจิตสำนึกเยาวชนให้รู้จักรัก ห่วงแหนและภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ขมุ เผยแพร่องค์ความรู้ผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้องค์ความรู้ของชาวขมุเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายนำมาซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเรียนรู้วิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมที่ดึงดูด ทั้งนี้ยังเป็นการสร้างรายได้ให้ชุมชน

อภิปรายผล

ชุมชนชาวขมุบ้านห้วยเอียนมีความกังวลกับองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่นับวันจะมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมของคนไทยพื้นถิ่นและพบว่าองค์ความรู้ไม่ได้มีการรวบรวมอย่างเป็นระบบเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ จึงทำให้ชุมชนและผู้วิจัยใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการเก็บรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมออกมาในรูปแบบเอกสารและสื่อสารสนเทศด้วย SECI Model ของ Nonaka and Takeuchi (1995) ที่สัดความรู้อันฝังลึก (tacit knowledge) กับความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) โดยมี 4 กระบวนการในการศึกษาเพื่อยกระดับความรู้ให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นวัฏจักร เริ่มจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (socialization) การสัดความรู้ออกจากตัวคน (externalization) การรวบรวม

ความรู้ (combination) และการผนึกฝังความรู้ (internalization) และวนกลับมาเริ่มต้นทำซ้ำที่กระบวนการแรกเพื่อพัฒนาการจัดการความรู้ให้เป็นงานประจำที่ยั่งยืน ผลการวิจัยได้จัดเก็บองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบและนำไปเผยแพร่ในโรงเรียนของชุมชนและเว็บไซต์ของเทศบาลตำบลหลายางเพื่อให้ชุมชนเก็บเป็นฐานข้อมูลในการจัดทำศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์ชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานของ Saikaew (2007) ที่ว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องมีการจดบันทึกเป็นหลักฐานและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู อนุรักษ์ ส่งเสริม และสนับสนุนโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้มาประยุกต์กับอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างบุคคลในชุมชน การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (externalization) จัดระบบเป็นหมวดหมู่ เผยแพร่และนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างรายได้ให้กับประชาชน ทั้งนี้ฐานข้อมูลองค์ความรู้ที่ผ่านการจัดการอย่างเป็นระบบแล้ว ควรมีการจัดทำเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าและมีการบริหารจัดการและถ่ายทอดโดยชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา องค์กรหรือหน่วยงานในพื้นที่ และยังคงสอดคล้องกับงานของ Phuwawatwichit (2018) ที่ว่าแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ควรมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมเพื่ออนุรักษ์และถ่ายทอดให้กับเยาวชน นอกจากนั้นงานของ Sansorawisit (2015) ยังรายงานว่า การจัดเก็บองค์ความรู้อย่างเป็นระบบนำไปสู่การสร้างศูนย์การเรียนรู้นั้นควรให้เยาวชนและชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจะเป็นรากฐานอันแข็งแกร่งให้ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้ชุมชนมีรายได้จากสินค้าและบริการบนฐานทุนทางวัฒนธรรม ดังงานของ Chomchuen and Chaithat (2016) ที่ว่ารูปแบบการผลิตด้วยทุนวัฒนธรรมคือ ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของชุมชน ให้ความสำคัญในการเพิ่มศักยภาพจากการผลิตสินค้าและบริการจากทุนทางวัฒนธรรม

สรุป

องค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมชาวชุมชนคือการรวบรวมเพื่อจัดระบบองค์ความรู้ ที่สามารถยกระดับให้ชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างฐานชุมชนให้เข้มแข็งบนบริบทประเพณีวัฒนธรรมชุมชน การจัดระบบองค์ความรู้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้และนำองค์ความรู้ที่หลงเหลืออยู่ให้อยู่ในรูปสื่อสารสนเทศ/เอกสาร สามารถแบ่งปัน เผยแพร่และหาแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจโดยเริ่มในระดับครอบครัว ให้บุตรหลานหวงแหนวัฒนธรรมของตน แขนงนำชุมชนจัดกิจกรรมการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรักสามัคคี จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอด โดยความร่วมมือกับองค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2559 ผู้วิจัยขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับดำเนินโครงการวิจัย

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร. รณิดา ปิงเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผู้ใหญ่บ้าน นายสว่าง บุญยั่น อาจารย์บัณฑิต บุญเสริม อาจารย์ศตนันต์ เรือนทอม คุณภาพพร สมศรี คุณที นาน้อย ปราชญ์ ผู้รู้ และพี่น้องชาวชุมชนบ้านห้วยเอียนทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่เป็นประโยชน์ยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- Chomchuen, T. and C. Chaithat. 2016. Culture-based Production and Community Economic Development in Quadrangle Economic Cooperation. Journal of Community Development

- and Life Quality. 4(1): 18- 31 (2016)
(in Thai)
- Khamkam, S. 2014. Livelihood and Social Differentiation of the Khamu People in Economic Development on Thai-Laos Border. Master of Arts (Ethnicity and Development) Thesis. Chiang Mai University. (in Thai)
- Nilvised, D. and M. Pewnim. 2015. Cultural Resource Management for a source of learning at Watbowonnivetvihara. Veridian E-Journal, Silpakorn University 8(3): 898-900. (in Thai)
- Nonaka, I. and H. Takeuchi. 1995. The Knowledge creating company: how Japanese companies create the dynamics of innovation. New York, Oxford University Press.
- Phuwanatwichit, T. 2018. Cultural Capital Development and Tourism Attraction Management for Culture Village Wiang Tha Kan, San Pa Tong District, Chiang Mai Province. Journal of Community Development and Life Quality. 5, 1 (Jun. 2018), 14-23. (in Thai)
- Ruenterm, K., B. Boonserm, S. Boonyan, P. Chueanoi, K. Wongchai, K. Manyeun, ... N. Somsri. 2016. Restoration of language and local wisdom for children and youth of Huay Ian Village, Lai Ngao District, Wiang Kaen District Chiang Rai province. The Thailand Research Fund. 30-55. (in Thai)
- Saikaew, W. 2007. Knowledge management in the community to support the local administrative organization Case study of Kao Pra Sub District Administration Organization, Pipoon district, Nakhon Si Thammarat Province. Khon Kaen University. 18-30. (in Thai)
- Sansorawisut, P. 2015. Managing Knowledge of local cultural heritage in Uthai Thani Province. Social Sciences Research and Academic Journal. Vol. 10 No. 29(2) (2015): 1-18. (in Thai)
- Seubsang, N. 1996. Khmu society and culture with development. Social Research Institute. Department of Public Welfare. Ministry of Interior Bangkok. 2-30. (in Thai)